

**MAURO
F. GILJEN**

2030

**Kako će se najjači trendovi današnjice
sudariti i preoblikovati
budućnost sveta**

Prevela
Tatjana Bižić

Laguna

Naslov originala

Mauro F. Guillén
2030

Copyright © Mauro F. Guillén, 2020

All rights reserved.

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

2030

SADRŽAJ

NEKE ČINJENICE I BROJKE 9

Uvod: Vreme ističe ■ 11

1: Pratite bebe ■ 24

**SMANJENJE STANOVNIŠTVA, PROCVAT AFRIKE I
NOVA INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA**

2: Sedo je novo crno ■ 61

**STARIJI SUGRAĐANI KOJI SE DOBRO RAZUMEJU U TEHNOLOGIJU,
ODLAGANJE PENZIJE I NOVI SMISAO „STAROSTI“ I „MLADOSTI“**

3: Ukorak sa Singovima i Vongovima ■ 100

**STARA SREDNJA KLASA, NOVA SREDNJA KLASA I
BORBA ZA PAŽNJU**

4: Nisu više slabiji pol? ■ 132

NOVI MILIONERI, PREDUZETNICI I VOĐE SUTRAŠNJICE

5: Gradovi će potonuti prvi ■ 165

GLOBALNO OTOPLJAVANJE, HIPSTERI I BANALNOSTI OPSTANKA

6: Više mobilnih telefona nego toaleta ■ 198

**IZMIŠLJANJE TOČKA, PONOVO, NOVA KAMBRIJSKA
EKSPLOZIJA I BUDUĆNOST TEHNOLOGIJE**

7: Zamislite da nemamo imovinu ■ 233

**JAHANJE NA TALASIMA, EFEKTI INTERNETA I
MOĆ OSAM I PO MILIJARDI INTERNET VEZA**

8: Više valuta nego država ■ 266

**SVAKO ŠTAMPA SVOJ NOVAC, BLOKČEJN I
KRAJ SAVREMENOG BANKARSTVA**

Zaključak: uzgredni saveti i trikovi
da preživite 2030. ■ 293

Postskriptum ■ 311

**KAKO KRUPAN POTRES KAO ŠTO JE KOVID-19
UTIČE NA KRETANJA O KOJIMA GOVORI 2030.**

IZJAVE ZAHVALNOSTI 315

IZVORI 317

O AUTORU 349

NEKE ČINJENICE I BROJKE

Rodno mesto nove industrijske revolucije: podsaharska Afrika

Razlog: dvesta miliona hektara plodnog, ali neiskorišćenog poljoprivrednog zemljišta

Površina Meksika: dvesta miliona hektara

Procenat svetskog bogatstva koje je 2000. godine pripadao ženama: 15

Procenat svetskog bogatstva koje će ženama pripadati 2030. godine: 55

Da su braća Leman bili sestre Leman, svetske finansijske krize ne bi bilo

Broj gladnih u svetu 2017. godine: 821.000.000

Broj gladnih u svetu 2030. godine: 200.000.000

Broj gojaznih u svetu 2030. godine: 1.100.000.000

Pretpostavljeni procenat gojaznih u Americi 2030. godine: 50

Procenat ukupne površine svetskog kopna koji će 2030. godine zauzimati gradovi: 1,1

Procenat svetskog stanovništva koje će 2030. godine živeti u gradovima: 60

Procenat ukupnog svetskog ugljen-dioksida koji će 2030. godine ispuštati gradovi: 87

Procenat svetskog stanovništva koji će 2030. godine ugrožavati rast nivoa mora: 80

Najveće potrošačko tržište srednje klase danas: SAD i zapadna Evropa

Najveće potrošačko tržište srednje klase 2030. godine: Kina

Broj ljudi koji će do 2030. godine stupiti u srednju klasu na novonastajućim tržištima: 1.000.000.000

Broj ljudi koji danas u SAD pripadaju srednjoj klasi: 223.000.000

Broj ljudi koji će pripadati srednjoj klasi u SAD 2030. godine: 209.000.000

Uvod: Vreme ističe

„Ljudi mahom vide ono što su hteli da vide
i čuju ono što su hteli da čuju.“

– SUDIJA TEJLOR U *UBITI PTICU RUGALICU* LI HARPER

Godina je 2030.

Od Pariza do Berlina, u zapadnoj Evropi je neuobičajeno toplo i na vidiku nema kraja rekordno visokim letnjim temperaturama, o čemu svetski mediji izveštavaju sve zabrinutije. Rehema je upravo sletela u svoj rodni Najrobi u povratku iz Londona, gde je provela dve nedelje kod neke dalje rodbine.

Razočarala se kad je videla da su od njenog poslednjeg putovanja neke radnje pozatvarane, možda zbog toga što je toliko ljudi naviklo za vreme pandemije da kupuje preko interneta. Pogled na Britaniju očima imigranta pružio joj je dobar uvid u raznolikost sveta oko nje. Dok prolazi kroz najrobijski aerodrom, razmišlja o tome koliko se njena domovina razlikuje od Britanije, zaključujući da Britanija zaostaje za Kenijom na poljima kao što su telemedicina i plaćanje mobilnim telefonom. Za vreme povratka smejala se s rođakom čudnim reakcijama Britanaca kad bi im rekla da je školu preko interneta pohađala sve od svoje sedme godine, isto kao i većina njenih drugova i drugarica iz susedstva.

Hiljadama kilometara daleko odatle Andžela čeka da prođe carinsku kontrolu na aerodromu *Džon Fildžerald Kenedi* u Njujorku. Za dve nedelje počinju joj dvogodišnje master studije iz prirodnih nauka na Njujorškom univerzitetu. Dok čeka, čita *Njujork tajms*, na čijoj je početnoj stranici izveštaj da u Sjedinjenim Američkim Državama prvi put u istoriji ima više deka i baka nego unučadi – što je veliki kontrast u odnosu na stanje na njenim rodnim Filipinima. Ispostavlja se da na desetine hiljada starijih Amerikanaca, o čijim se najosnovnijim potrebama staraju roboti, izdaju sobe koje sami ne koriste u kući da bi nekako vezali kraj s krajem, jer im penzije više ne pružaju finansijsku bezbednost koju su nekada očekivali. Andžela prelazi na prilično reakcionarnu reč urednika, koji osuđuje činjenicu da su Amerikanke prestigle muškarce po količini imetka koji poseduju. Autor smatra da taj pravac kretanja zabrinjavajući u pogledu budućnosti američke ekonomije. Andžela ima vremena da pročita gotovo celo izdanje jer je red za strane građane dug i sporo se kreće. U međuvremenu, red u kome stoje američki građani i stranci s trajnom dozvolom boravka kreće se prilično brzo i Andžela načuje u njemu razgovor o tome kako Amerikanci sada mogu da prođu carinsku kontrolu pomoću neke moderne blokčejn tehnologije, revolucionarnog rešenja koje donosi širok spektar pogodnosti: ona može da proceni visinu carine na robu kupljenu u inostranstvu i da vam organizuje prevoz autonomnim samoupravljavajućim vozilom pošto preuzmete svoj prtljag.

*

2020: „Kina će biti broj jedan u svemu.“

Ovu rečenicu često slušamo u današnje vreme. Takođe često čujemo da će SAD i Kina voditi bitku za prevlast u svetu za čitavu doglednu budućnost. Ima neke istine u ovim tvrdnjama, ali nam one gotovo nimalo ne otkrivaju celovitu sliku. Indija je

---

2014. godine zapanjila svet uspešno smestivši svemirsku sondu u orbitu oko Marsa kao prva zemlja koja je uspela u tome, i to već pri svom prvom pokušaju. Još od osvita svemirskog doba ni polovina misija koje su lansirale Amerika, Rusija i Evropa nije bila uspešna, što nam samo govori koliki je istinski podvig postigla Indija. Štaviše, Indijska organizacija za svemirska istraživanja je taj istorijski podvig ostvarila budžetom od svega sedamdeset četiri miliona dolara.

Koliko bi zapravo novca trebalo utrošiti da se jedan satelit smesti u orbitu oko crvene planete? Dakle, jedno jedino lansiranje spejsšatla može da proguta i četiristo pedeset miliona, dok je produkcija filma *Međuzvezdani* koštala sto šezdeset pet miliona, a da bi *Marsovac* dospelo u vaš bioskop, potrošeno je sto osam miliona.

Indijci su pokazali da imaju „ono pravo“, kako je to jednom rekao Tom Vulf. Pokazali su da su svetska tehnološka sila i mogu da obave posao delotvorno i na vreme. Sonda otpremljena u Marsovu atmosferu nije bila nekakva slučajna devijacija. Bio je to zapravo drugi put da je Indija izbila ispred potvrđenih svetskih supersila. Prva indijska letelica upućena na Mesec, 2009. godine, urodila je prvim dokazima o vodi na Mesecu, „koncentrisanoj, kako izgleda, na polovima, a nastaloj, moguće je, pod delovanjem Sunčevog vetra“, kao što je izvestio *Gardijan*. Nasi je trebalo deset godina da sa svoje strane potvrdi ono što je Indija otkrila. Većina nas je odrasla u svetu u kome je istraživanje kosmosa bilo skup poduhvat koji su osmišljavali aerokosmički inženjeri, a svetske velesile finansirale ogromnim svotama novca i koje su sprovodili hrabri astronauti i sposobni stručnjaci za svemirske letove. Relativna složenost i troškovi svemirskih letova (i zemlje koje imaju kapacitet da ih ostvare) uzimani su kao nešto što se podrazumeva samo po sebi, ali ta stvarnost je sada deo prošlosti.

Nekada je svet ne samo bio uredno podeljen na napredne i zaostale ekonomije, ali bebe su se rađale u izobilju, radnika je

---

bilo više nego penzionera, a ljudi su bili željni da steknu svoju kuću i automobil. Velika poslovna preduzeća nisu morala da obraćaju pažnju ni na šta osim na Evropu i Sjedinjene Države da bi bila uspešna. Odštampani novac je bio je zakonito sredstvo za plaćanje svih dugova, i javnih i privatnih. U školama su nam govorili kako da „igramo igru“ i odrasli smo misleći da će pravila ostati ista dok se budemo prvi put zapošljavali, osnivali porodicu, ispraćali decu iz doma u kom smo ih podigli, odlazili u penziju.

Taj poznati svet nestaje munjevitom brzinom dok se suočavamo sa zbunjujućom novom stvarnošću, koju pokreću nova pravila. Pre nego što i shvatimo šta se dešava, u većini zemalja ćemo imati više dedova i baka nego unučadi; azijska potrošačka tržišta srednje klase nadrašće američko i evropsko tržište uzeto zajedno; žene će posedovati više materijalnih bogatstava nego muškarci; i živ ćemo među više industrijskih robota nego fabričkih radnika, više računara nego ljudskih mozgova, više senzora nego ljudskih očiju i više valuta nego država.

Takav će biti svet 2030. godine.

Poslednjih godina radio sam istraživanje o tome kako će izgledati svet za deset godina od danas. Kao profesor na Vortonovoj poslovnoj školi Pensilvanijskog univerziteta, zabrinut sam ne samo za stanje budućih poslovnih preduzeća nego i zbog posledica predstojeće lavine promena po radnike i potrošače. Bezbroj puta sam već predstavio sadržaj ove knjige raznovrsnoj publici, kao što su izvršni direktori, kreatori poslovne politike, operativni šefovi i studenti viših škola i fakulteta. Takođe sam preko društvenih mreža i internet kurseva komunicirao s desetinama hiljada ljudi. Moja publika, sva bez razlike, na budućnost koju im izložim reaguje s pomešanom zbunjenošću i strepnjom.

Ova knjiga je vodič koji bi nam mogao pomoći da prebrodimo previranja pred nama. Niko ne zna pouzdano šta će budućnost doneti. Ako vi znate, izvestite i mene, molim vas

---

– zajednički ćemo zaraditi tonu novca. Ipak, mada predviđanja nikada nisu u potpunosti tačna, svakako možemo da izvedemo niz relativno sigurnih pretpostavki o tome šta bi moglo da se događa narednih decenija. Na primer, većina ljudi na koje će delovati prognoze iznesene u ovoj knjizi već je rođena. Možda možemo u glavnim crtama da opišemo šta je moguće očekivati od njih kao potrošača, s obzirom na to kakvo će obrazovanje verovatno steći i na sadašnje obrasce aktivnosti na društvenim mrežama. Takođe možemo relativno tačno da izračunamo koliko će ljudi doživeti osamdeset ili devedeset godina, a možda smo čak i u dovoljno dobrom položaju da s prihvatljivim stepenom pouzdanosti pretpostavimo da će izvesnom broju starih ljudi biti potreban neko da se o njima brine i da ih izdržava – pa bilo to drugo ljudsko biće ili robot. Što se robota tiče, zamislite da su u stanju da govore više jezika, raznim naglascima, nemaju svoje stavove ni o čemu, ne uzimaju slobodne dane i ne zloupotrebljavaju svoje pacijente ni materijalno ni na neki drugi način.

Vreme ističe. Godina 2030. nije neka udaljena tačka u nedoglednoj budućnosti; vrebata nas odmah tu iza ugla i mi moramo da se pripremimo i za mogućnosti i za poteškoće koje ona nosi. Jednostavno rečeno, svet kakav danas znamo 2030. više neće postojati.

Za mnoge od nas ovakav razvoj događaja je ne samo vrtoglav nego i duboko zabrinjavajući. Slute li oni naš konačni pad? Ili bi možda ipak mogli biti procvat, a ne propast? Ova knjiga je vodič koji će čitaocima pomoći da shvate implikacije mnogih elemenata koji su u pokretu i ponuditi optimističnu poruku o budućnosti dok se trudimo da prebrodimo strepnje koje nameće sadašnjost. Pružiće vam takođe sredstvo da bolje savladate epohalne preobražaje koji su pred nama, predlažući šta da radite, a šta da ne radite pod tim novim, nepoznatim okolnostima.

Sušтина je u ovome: svaki kraj obeležava nastupanje jedne nove stvarnosti koja kipi mogućnostima – ako se usudite da

malo zakopate ispod površine, predvidite pravce kretanja, da se uključite radije nego da se isključite, da naučite kako da delotvorno odlučujete o svojoj sudbini, sudbini svoje dece, životnog ili bračnog saputnika, buduće porodice, svoje firme i tako dalje. Niko neće ostati nedotaknut.

*

Korisno je ako o epohalnim preobražajima razmišljamo kao o sporim procesima, pri čemu nas svaka sićušna promena vodi ka promeni paradigme, kad odjednom sve postaje drugačije. Skloni smo da zaboravljamo da sićušne promene imaju kumulativno dejstvo. Razmišljajte o tome kao o sporom kapnju koje polako puni posudu i svaka kap označava proticanje vremena. Kad se voda odjednom prelije, zateknemo se iznenađeni.

Razmislite o tome da će se 2030. godine južna Azija i pod-saharska Afrika nadmetati za titulu najnaseljenijeg regiona na svetu. Biće to veoma daleko od situacije poslednjih decenija XX veka, kada je na tom postolju stajala istočna Azija – Kina, Južna Koreja i Japan, između ostalih zemalja. Istina je da se, kako vreme protiče, manje dece rađa u zemljama kao što su Kenija i Nigerija, ali ih se svejedno rađa daleko više nego u najvećem delu ostalog sveta. Osim toga, životni vek ljudi u tom području znatno se produžava.

Mogli biste pomisliti da sama brojnost stanovništva i ne znači nešto naročito mnogo. U redu – pomnožite te dodatne ljude s novcem koji će imati u džepu narednih godina. Videćete da će oko 2030. azijska tržišta, čak i ako izuzmete Japan, biti toliko velika da će se centar teže svetske potrošnje neizbežno pomeriti ka istoku. Kompanije neće imati izbora sem da prate kretanje tržišta u tom delu sveta, te će većina novih proizvoda i usluga odgovarati ukusu azijskih potrošača.

Zastanite na tren i razmislite o tome.

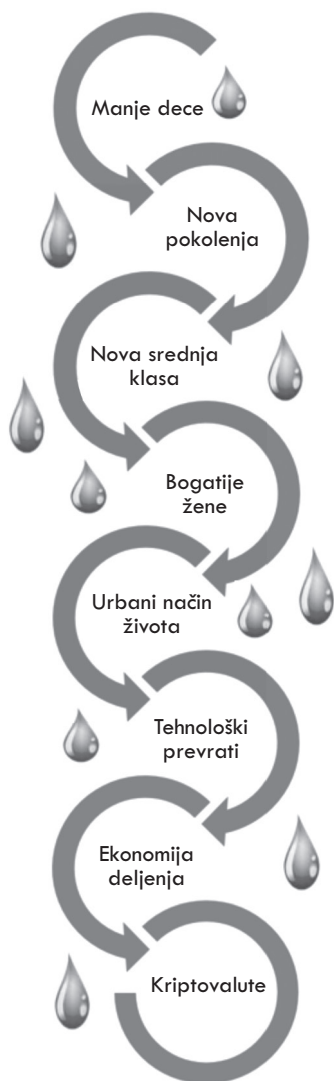

Zatim razmislite o tome šta to tačno znači dok budemo dodavali još neka kretanja povezana s ovim.

Manji natalitet u najvećem delu sveta znači da se postojano krećemo ka sve starijem stanovništvu. Pokretači te demografske promene u velikoj meri su žene, koje sve više nastavljaju da se školuju i posvećuju se karijeri (ne samo pukom poslu), baveći se sve manje kod kuće i rađajući sve manje dece. Pre nego što i postanete svesni šta se zbiva, u svetu će biti više žena nego muškaraca milionera. Bogatstvo, takođe, postaje sve urbanije: stanovništvo gradova poraste za milion i po ljudi nedeljno. Mada gradovi zauzimaju samo jedan posto ukupne površine svetskog kopna, u njima živi pedeset pet posto svetskog stanovništva i troši se osamdeset posto energije (i ispušta osamdeset posto ugljen-dioksida). Zbog toga su gradovi u prvim redovima borbe protiv klimatskih promena.

U međuvremenu, različita ljudska pokolenja ispoljavaju različite želje i težnje. Generacije koje su punoletstvo sticale početkom XXI veka udarna su snaga ekonomije deljenja (pri čemu izbegavaju lično vlasništvo), ali one svejedno dobijaju više pažnje nego što zaslužuju. U rasponu od svega jedne decenije najbrojnije pokolenje postaće ono starije od šezdeset godina, koje danas poseduje osamdeset posto bogatstva u Sjedinjenim Američkim Državama i daje podsticaj nastajanju sivog tržišta – najvećeg potrošačkog bloka. I male i velike kompanije bi trebalo delimično da preusmere pažnju na starije građane ako uopšte hoće da sačuvaju značaj.

Pogledajte ilustraciju 1. Na njoj je prikazano ulančavanje sitnih promena. Sama za sebe, nijedna od njih neće izazvati pomeranja svetskih razmera. Možda ste u stanju da se savršeno dobro nosite s promenama ako svaku razdvojite od ostalih. Ljudi imaju izvanrednu sposobnost za raspoređivanje sadržaja po mentalnim pregracima. Posredi je naš podsvesni odbrambeni psihološki mehanizam, kojim se služimo da bismo izbegli kognitivnu disonancu – nelagodu i zebnju uzrokovane

Ilustracija 1

koje treba razmišljati i baviti se svime od kuće i kancelarije pa do automobila i ličnih predmeta, što opet vodi alternativnim

sukobljenim kretanjima događaja, opažajima ili emocijama. Čitava svrha raspoređivanja po mentalnim pregracima jeste u tome da razdvojimo pojedinačne elemente da nas ne bi nadvladale uzajamne reakcije među njima.

Starenje stanovništva prerasta već u standard u Americi i zapadnoj Evropi. U međuvremenu su mlađe generacije pogonska snaga spona srednje klase na većini novonastajućih tržišta. To su potrošači koji se veoma razlikuju od onih kakve je svet poznao dosad; imaju ambicioznije navike, na primer. Kako se srednja klasa širi, sve više žena će se bogatiti kao nikada pre, dok će oba pola usvajati urbani način života, pokrećući najveći ikada viđen priliv stanovništva u gradove širom sveta. A gradovi grade kritičnu masu izumitelja i preduzetnika, kojima je namera da inovacijama i tehnologijom naprave prevrat u trenutnom stanju.

Tehnologija sa svoje strane menja stare navike i način života, donoseći nove načine na

---

konceptijama novca, distribuiranijeg, decentralizovanijeg i lakšeg za upotrebu. Neka od ovih kretanja već su se zahuktala, ali kritičnu masu će obuhvatiti tek oko 2030. godine. (Sva ona se, međutim, ubrzaju i pojačavaju kad se dogodi nešto epohalno, kao što je pandemija korone, o čemu ću podrobnije govoriti u Postskriptumu.)

Ovakav *linearni* prikaz promena oko nas pruža uredan i zgodan obrazac za redosled poglavlja u ovoj knjizi, mada svet zapravo ne funkcioniše tako.

Antropolozi i sociolozi su već odavno ustanovili da nam svođenje složenosti sveta na kategorije omogućuje da zavedemo red, osmislimo strategije, stvorimo odluke i krećemo se dalje kroz život. Kategorije nam služe kao referentni okviri, pomažući nam da se snalazimo u često dvosmislenoj topografiji našeg životnog okruženja. Ulivaju nam sigurnost da vladamo situacijom.

Poslovne kompanije i organizacije takođe razmišljaju na ovaj način. Svoje klijente one raspoređuju u kutijice naslovljene „vodeći korisnici“, „avangardni kupci“ i „začelje“, a proizvode razvrstavaju na „zvezde“, „zlatne koke“, „mrtav teret“ i „upitnike“, u zavisnosti od trenutne zastupljenosti na tržištu i budućeg potencijala. Zaposlene, u zavisnosti od stava, ponašanja i mogućnosti, smatraju „timskim igračima“ ili „trkačima ka vrhu“.

Razvrstavanje po pregracima vas, međutim, sprečava da uvidite nove mogućnosti.

Dozvolite da vam pružim jedan primer. Pored električne sijalice, telefona i automobila, jedan od najvećih izuma s kraja XIX veka bio je i koncept penzije: životnog doba koje ćemo posvetiti hobijima i porodici, i u kome ćemo imati priliku da razmišljamo o svemu što smo postigli. Iz tog veka smo nasledili pojam života kao niza razvojnih faza – detinjstva, plodnog razdoblja rada, penzije – u kojima ćemo, bar se nadamo, uživati jednoj za drugom.

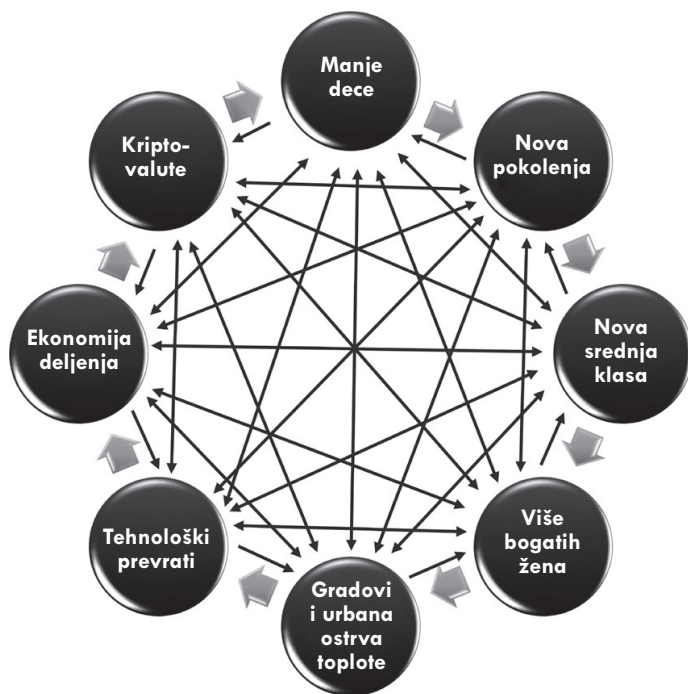

Kako broj novorođene dece opada i kako se razvija nova dinamika među pokolenjima, moguće je da će naše buduće društvo biti primorano da preosmisli mnoge pretpostavke na kojima se zasnivao naš tradicionalni život. Stariji građani su takođe potrošači, s prepoznatljivim načinom života, i u stanju su da spremno prihvate tehnološke inovacije podjednako kao i generacije novog milenijuma, ako ne i spremnije od njih. Razmislite samo o virtuelnoj stvarnosti, veštačkoj inteligenciji, robotici i o tome kako će ta tehnološka ostvarenja revolucionisati poslednje doba našeg života. Stari poredak ćemo možda morati da odbacimo. Za razliku od prošlih vremena, možda ćemo se upisivati u školu i učiti nova umeća više puta od početka pre nego što doputujemo do kraja. Razmotrite ovaj naslov iz jednog broja *Njujork tajmsa* iz 2019. godine: „Pošto joj je ponestalo dece, jedna južnokorejska škola upisuje nepismene starice.“

Pozivam vas da prestanemo da razmišljamo linearno, kao na ilustraciji 1, što se ponekad još zove i vertikalno, i da umesto toga o promenama razmišljamo poprečno. Koncept poprečnog razmišljanja, koji je osmislio inovator i konsultant Edvard de Bono, „ne bavi se igranjem postojećim elementima, nego te elemente nastoji da promeniš“. U suštini, poprečno razmišljanje podrazumeva da preformulišemo pitanja i pristupimo problemima s boka. Rešenja se ne pronalaze kada se krećemo u okvirima već uspostavljene paradigme, nego kad odbacimo pretpostavke, zanemarimo pravila i pustimo kreativnost da se raspojasa. Pikaso i Brak su postali pioniri kubizma tako što su se rastali od opšteprihvaćenih pretpostavki i pravila o proporcijama i perspektivi.

Le Korbizje je plasirao modernističku arhitekturu tako što je uklonio zidove da bi stvorio velike otvorene prostore, pustio prozore da se pruže preko cele fasade i izložio oku unutrašnju eleganciju čelika, stakla i betona, ne trudeći se da ih prikrije iza površnih ukrasa. „Pravo istraživačko putovanje nije u traganju

Ilustracija 2

za novim predelima“, pisao je Marsel Prust, „nego u sticanju novog načina gledanja.“

Poprečno razmišljanje se može dodatno unaprediti pomoću perifernog vida. Tu zamisao dugujemo Džordžu Deju i Polu Šumejkeru, mojim kolegama s Vortona. Vrlo slično funkcionisanju ljudskog vida, kompanije i druge organizacije ne mogu da budu uspešne ako ne osećaju i ne tumače slabe signale s periferije svog vidnog polja, i ako ne reaguju na njih. Primera radi, *Kodak*, koji je nastao 1888. godine, ostvarivao je u čitavom XX veku ogromne zarade od prodaje filmova za foto-aparate i drugih srodnih proizvoda. Početkom poslednje decenije XX veka *Kodakovi* inženjeri su postali svesni mogućnosti digitalne

---

fotografije, ali su direktori ostali usredsređeni na kratke staze, verujući da će ljudi i dalje prednost davati štampanim fotografijama. Ishod? *Kodak* je 2012. godine podneo dokumentaciju o bankrotu. Pao je kao žrtva fenomena koji je vrlo dobro formulisao sudija Tejlor u romanu Harper Li *Ubiti pticu rugalicu*: „Ljudi mahom vide ono što su hteli da vide i čuju ono što su hteli da čuju“ – slepi su za neočekivano, neobično, marginalno.

Razmotrite ilustraciju 2, alternativni grafički prikaz dešavanja u svetu.

Deblje strelice, koje pokazuju u smeru kretanja kazaljke na satu prateći obod grafikona, prikazuju linearni lanac kretanja u svetu; to je u suštini isti prikaz kao na ilustraciji 1, samo predstavljen kružno. Usredsredimo li se samo na linearne veze oko grafikona, bićemo zavedeni na pogrešan trag. Svako kretanje događaja navedeno u osam balončića uzajamno je povezano s ostalima. U narednim poglavljima istražiću te poprečne veze, vodeći čitaoca kroz isprepletana kretanja i pokazujući im kako se ta kretanja ispoljavaju u raznim delovima sveta, a naročito kako će se susteći 2030. godine.

Evo jednog primera poprečnog razmišljanja na delu. *Er bi-en-bi* se takmiči za posao s hotelima, ali takođe nastoji da otme klijente bankama. Kako to? Mnogi stariji građani shvate u nekom trenutku da im ušteđevina neće potrajati za sve vreme njihovog penzionerskog života. Ipak, oni poseduju nešto vrlo vredno: svoju kuću. Postoje dva konvencionalna načina da kuću pretvorite u novac a da je ne prodate. Staromodniji je da na osnovu nje podignete od banke zajam za vlasnički kapital, ali to nosi žig duga i naprezanje da otplatite mesečne rate. Druga mogućnost je povratna hipoteka (odricanje od posedovanja nekretnine), ali u tom slučaju vaša deca neće naslediti porodičnu kuću.

Tu na scenu stupa *Er bi-en-bi*. Ljudi čija su deca odrasla i otišla od kuće mogu da izdaju sobe koje ne koriste putnicima koji se neće tu dugo zadržati, što obema stranama ostavlja dosta

1.

Pratite bebe

SMANJENJE STANOVNIŠTVA, PROCVAT AFRIKE I NOVA INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA

Novorođenče ne dolazi na svet samo s ustima i
stomakom nego i s dvema rukama.

– EDVIN KANAN, BRITANSKI EKONOMISTA I DEMOGRAF

Stopa rasta svetskog stanovništva deluje zastrašujuće. Godine 1820. na Zemlji je živelo milijardu ljudi. Vek kasnije više od dve milijarde. Posle jednog kratkog zatišja usled Velike depresije i Drugog svetskog rata, stopa rasta je dostigla vrtoglavu brzinu: 1960. godine tri milijarde, 1975. četiri milijarde, 1987. pet milijardi, 2000. šest milijardi, 2010. sedam milijardi. „Kontrola rađanja ili trka ka propasti?“ – bio je slogan na prednjoj korici knjige profesora Stenfordskog univerziteta Pola i En Erlih *Populacijska bomba*, objavljene 1968. godine, koja je imala veoma velikog odjeka. Sve od tada su vlade država širom sveta i veliki delovi javnosti ozbiljno zabrinuti zbog onoga što smatraju neizbežnim: preplavićemo planetu i uništiti sebe (i milione biljnih i životinjskih vrsta usput).

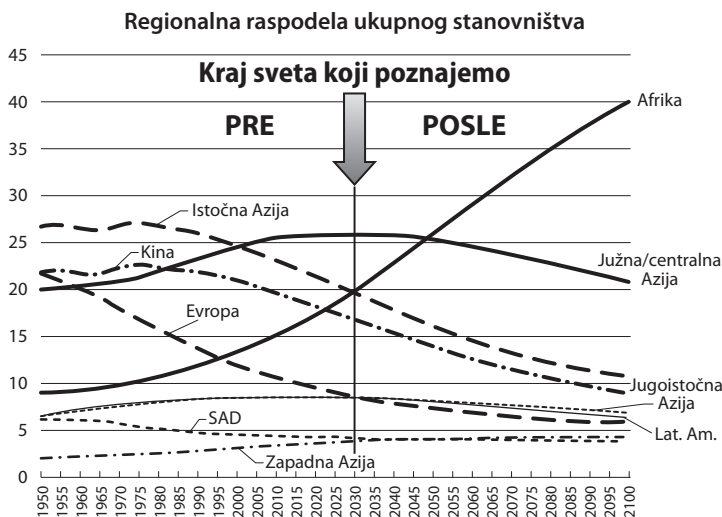
Istina je, međutim, da ćemo se 2030. suočiti s smanjenjem priliva stanovništva.

U narednih nekoliko decenija svetsko stanovništvo će rasti upola sporije nego što je raslo između 1960. i 1990. godine. U nekim zemljama će čak i opadati (ako se izuzme vrlo visoka stopa doseljenika spolja). Amerikanke, na primer, još od početka osme decenije XX veka rađaju u proseku manje od dvoje dece – što nije dovoljno da obezbedi smenu generacija. Isto važi i za mnoge druge zemlje širom sveta. U zemljama međusobno veoma različitim, kao što su Brazil, Kanada, Kina i Japan, ljudi počinju da se pitaju ko će se brinuti o starima i isplaćivati im penzije.

Kako natalitet opada u Evropi, istočnoj Aziji i na oba američka kontinenta, dok u Africi, na Bliskom istoku i u južnoj Aziji opada mnogo sporije, menja se svetska ravnoteža ekonomske i geopolitičke moći. Razmislite o ovome: na svako dete koje se danas rodi u razvijenim zemljama više od devetoro se rađa u zemljama u razvoju, s novonastajućim tržištima. Drugim rečima rečeno, na svako dete koje se rodi u Sjedinjenim Američkim Državama, u Kini ih se rodi 4,4, u Indiji 6,5, u Africi 10,2. Štaviše, bolja ishrana i zdravstvena zaštita u najsiromašnijim delovima sveta omogućuje sve većem broju novorođenčadi da doraste do zrelosti i roditeljstva. Pre pola veka u afričkim zemljama kao što su Kenija i Gana umiralo je svako četvrto dete mlađe od četrnaest godina, dok je danas stopa niža od svakog desetog.

Ove brze promene u prirastu stanovništva u raznim delovima sveta ne podstiče samo to gde se rađa više dece nego i gde se brže produžuje prosečni životni vek. Sredinom prošlog veka, na primer, ljudi rođeni u najzaostalijim delovima sveta živeli su u proseku *trideset* godina kraće nego oni rođeni u najrazvijenijim. Danas je ta razlika sedamnaest godina. Između 1950. i 2015. mortalitet je opao za tri posto u Evropi, ali za vrtoglavih šezdeset pet posto u Africi. Siromašnije zemlje sustižu bogatije u pogledu dužine životnog veka zahvaljujući opadanju stope smrtnosti u svim uzrastima.

Ilustracija 3

Da biste procenili delovanje ovih demografskih promena u svetu, pogledajte ilustraciju 3. Ona prikazuje procenat ukupnog svetskog stanovništva po pojedinim područjima između 1950. i 2017. godine, uz predviđanja za 2100. prema proračunima Ujedinjenih nacija.

Usredsredite pažnju na 2030. godinu. Do tada će južna Azija (računajući tu i Indiju) učvrstiti položaj vodećeg regiona po broju stanovnika. Afrika će biti druga, dok će istočna Azija (koja obuhvata Kinu) biti potisnuta na treće mesto. Evropa, koja se 1950. nalazila na drugom mestu, pašće na šesto, iza jugoistočne Azije (koja, među ostalim zemljama, obuhvata i Kambodžu, Indoneziju, Filipine i Tajland) i Latinske Amerike.

Međunarodne seobe će možda delimično ublažiti ove epohalne promene, preraspodeljujući ljude iz delova sveta s viškom novorođenčadi u delove s manjkom, što se u istoriji već i događalo mnogo puta, kao kada su se u šestoj i sedmoj deceniji XX veka južni Evropljani selili ka severu Evrope. Ovog puta,

---

međutim, migracije neće uspostaviti protivtežu kretanjima brojnosti stanovništva (pogledajte podatke na ilustraciji 3). Kažem ovo jer su mnoge vlade, po svemu sudeći, rešene da podignu zidove, pa bili oni staromodni, od cigle i maltera, ili tehnološki, kao što je lasersko i hemijsko nadziranje granica, ili od obeju vrsta.

Čak i ako zidovi ne budu podignuti, ili ako zbog nečega ne budu uspevali da obave svoju ulogu, prema mojim predviđanjima seobe možda svejedno neće imati naročito velikog uticaja na kretanja brojnosti stanovništva. S obzirom na sadašnji nivo migracija i rast stanovništva, podsaharska Afrika – pedeset afričkih zemalja koje ne izlaze na Sredozemno more – postaće do 2030. godine drugi najnaseljeniji deo sveta. Pretpostavimo za trenutak da će se u narednih dvadeset godina obim seoba svetskog stanovništva udvostručiti. Čak i udvostručavanje će izloženu računnicu odložiti samo do 2033. i neće preusmeriti glavne razvojne tokove koji vode kraju sveta kakav znamo, nego će ih pomeriti za puke tri godine.

ŽENE I DECA VLADAJU SVETOM

Šta je dakle uzrok opadanja ljudske plodnosti širom sveta? Nije lako odgovoriti na to pitanje. Na kraju krajeva, začinjanje beba podrazumeva široko poznati metod koji se jednostavno primenjuje i izuzetno je omiljen. Dozvolite da odgovor započnem tako što ću vam reći nešto o svom porodičnom stablu. Jedna moja čukunbaba u Španiji preživela je dvadeset jednu trudnoću i rodila devetnaestoro dece. Prvo je rodila kad je imala dvadeset jednu godinu, a poslednje kad je imala četrdeset dve. Kako se Španija razvijala i žene sticale pristup obrazovanju porodice su postajale malobrojnije, sve dok se broj porođaja nije sveo na jedan ili dva po ženi.

Važno je razumeti da u drugim delovima sveta, među kojima su Afrika, Bliski istok i južna Azija, milioni žena i danas rađaju po petoro, desetoro ili i više dece. U proseku, međutim, broj porođaja po ženi opada i u zemljama u razvoju, i to iz istih razloga iz kojih je počeo da opada pre dva pokolenja u razvijanom svetu. Ženama se danas pruža više mogućnosti izvan kuće. Da bi mogle da ih iskoriste, one se školuju i u mnogim slučajevima teže visokom obrazovanju, a to znači da odlažu rađanje dece. Izmenjena uloga žena u ekonomiji i društvu uopšte najvažniji je uzročnik opadanja prirasta stanovništva širom sveta. Žene u sve većoj meri odlučuju o onome što se dešava u svetu.

Razmotrimo slučaj Sjedinjenih Američkih Država, gde su se ženski prioriteti menjali munjevito. Sredinom dvadesetog veka Amerikanke su se u proseku udavale s dvadeset godina, dok su se muškarci u proseku ženili s dvadeset dve. Danas se Amerikanke udaju s dvadeset sedam, a Amerikanci žene s dvadeset devet. Prosečno starosno doba prvorođene dece se na dvadeset osam. Sve su te promene u velikoj meri bile podstaknute produžetkom školovanja. Sve više žena je završavalo srednju školu i sve više njih se upisivalo na studije. Sredinom XX veka diplomu visokog obrazovanja imalo je sedam posto žena između dvadeset pet i dvadeset devet godina, upola manje nego što je bilo fakultetski obrazovanih muškaraca. Danas je žena sa završenim fakultetom četrdeset posto, a muškaraca svega trideset dva posto.

SEKS NAS ZANIMA SVE MANJE

Rast svetskog stanovništva prilično je haotičan. Hiljadama godina su ga oblikovali dostupnost hrane, ratovi, zarazne bolesti i prirodne katastrofe. Filozofi, teolozi i naučnici vekovima su razbijali glavu pitanjem koliko ljudskih bića Zemljina prirodna bogatstva mogu da izdržavaju. Prečasni Tomas Robert Maltus,

---

britanski ekonomista i demograf, upozoravao je 1798. godine na nešto što će kasnije biti nazvano Maltusova klopka ili Maltusova katastrofa – našu sklonost da se prekomerno razmnožavamo i iscrpljujemo izvore sopstvenog opstanka. U Maltusovo vreme svetsko stanovništvo je brojalo nepunu milijardu (u poređenju s današnjih sedam i po milijardi). Prečasni je smatrao da je čovečanstvo samo sebi najveći neprijatelj zbog naših neobuzdanih seksualnih nagona. S njegove tačke gledišta, nezadrživi rast stanovništva će prouzrokovati glad i bolesti, jer priliv hrane ne može da održi korak s povećanjem naše brojnosti.

Maltus se, kao i mnogi njegovi savremenici, plašio da će ljudska vrsta preteranim razmnožavanjem dovesti sebe do izumiranja. „Moć razmnožavanja“, pisao je on, „toliko nadilazi moć zemlje da proizvede dovoljno hrane za čoveka da će preuranjena smrt u ovom ili onom vidu morati da sustigne ljudski rod.“

Kad se sad osvrnemo, očigledno nam je da je Maltus potcenio moć izuma i inovacija, zahvaljujući kojima su postignuta fenomenalna poboljšanja poljoprivrednih prinosa. Potcenio je i ogromne mogućnosti za proširivanje snabdevanja hranom putem međunarodne trgovine, uspostavljene bržim i jeftinijim prekookeanskim saobraćajem. Imao je, međutim, pravo kada je isticao da su brojnost svetskog stanovništva i količina raspoložive hrane dve strane iste medalje.

Ako je Maltus potcenio potencijalni uticaj inovacija na proizvodnju i raspodelu hrane, potpuno je omanuo da predvidi kako će nam savremena tehnologija smanjiti prohteve za seksom. Povezanost između ovo dvoje razoružavajuće je prosta. Što nam je više alterantivnih oblika razonode na raspolaganju, to se ređe u tu svrhu laćamo seksa. Današnje društvo nudi nam širok spektar zabave, od radija i televizije pa do video-igara i društvenih mreža. U nekim razvijenim zemljama, među kojima su i Sjedinjene Američke Države, stopa seksualne aktivnosti opada već decenijama. Prilikom jednog opsežnog istraživanja,

---

čiji su rezultati objavljeni u časopisu *Arkajvs of seksual bihejvior*, ustanovljeno je da „su odrasli Amerikanci početkom druge decenije XXI veka imali seksualne odnose oko devet puta manje u toku godine nego u poslednjoj deceniji XX veka“. Pad se najviše oseća kod bračnih parova i trajnih partnerskih veza. Uzimajući u obzir ograničenja koja nameću godine, „seksualne odnose najčešće su imali rođeni u četvrtoj deceniji, a najređe rođeni u poslednjoj deceniji XX veka“. Zaključak istraživanja glasi da „Amerikanci ređe imaju seksualne odnose usled... sve većeg broja pojedinaca bez bračnog partnera i opadanja učestalosti seksualnih odnosa među bračnim partnerima“.

Jedan zabavan primer koji pokazuje posledice alternativnih oblika razonode po naše seksualne prohteve obuhvata i nestanak električne struje. Godine 2008. na Zanzibaru, ostrvu u blizini istočnoafričke obale, jedan posebno gadan prekid u snabdevanju električnom energijom potrajao je ceo mesec dana. Pogodio je samo onaj deo ostrva gde su kuće povezane na električnu mrežu; ostalo stanovništvo i dalje se služilo svojim generatorima na dizel. Situacija je naučnicima pružila jedinstven „prirodni eksperiment“ u svrhu proučavanja posledica nestanka struje po ljudsko seksualno ponašanje, pošto je ispitivana grupa Zanzibaraca priključenih na električnu mrežu bila u mraku punih mesec dana, dok je kontrolna grupa sve vreme imala struju zahvaljujući svojim generatorima. Posle devet meseci oko dvadeset posto više beba nego inače rodilo se u ispitivanoj grupi, dok u kontrolnoj takvo povećanje nije zabeleženo.

PARE VRTE SVET

Novac, što uopšte nije nikakvo iznenađenje, takođe igra veliku ulogu u našim odlukama o tome koliko ćemo dece imati. *Njujork tajms* je 2018. godine naručio istraživanje s ciljem da se otkrije zašto američke porodice imaju sve manje dece ili ih

nemaju uopšte. Od pet glavnih razloga četiri su imala veze s novcem. „Plate ne prate rast životnih troškova, a ako se na to još dodaju i otplate studentskih stipendija, zaista je teško steći čvrst finansijski oslonac – čak i ako imate fakultetsko obrazovanje, posao u nekoj korporaciji i dvostruka primanja u porodici“, objasnio je Dejvid Karlson, dvadesetdevetogodišnji, oženjen muškarac, čija žena takođe radi. Mladi ljudi iz porodica s nižim primanjima plaše se da imaju decu, jer su primorani da biraju između podizanja dece i trošenja novca na stvari koje cene. Na primer, Britani Batler iz Baton Ruža u Lujzijani, prva je u svojoj porodici koja je stekla fakultetsku diplomu. S dvadeset dve godine njeni prioriteti su postdiplomske studije iz oblasti socijalnog rada, otplata studentske stipendije i stan u nekom bezbednom delu grada. Rađanje dece može da sačeka.

U sedmoj deceniji XX veka Gari Beker, ekonomista s Čikaškog univerziteta, izložio je pionirski način razmišljanja o odlukama koje se tiču rađanja dece: roditelji izvode trgovačke računice između *kvantiteta* i *kvaliteta* dece koju žele da imaju. Na primer, kako prihodi u porodici rastu, ljudi će možda kupiti i drugi ili treći automobil, ali neće kupovati na desetine automobila sve i ako im se finansijsko stanje bude neograničeno poboljšavalo. Neće kupiti ni deset frižidera ili mašina za pranje rublja. Povećanje prihoda, tumačio je Beker, ne vodi beskrajnom povećanju kvantiteta, nego navodi ljude da se umesto toga usredsrede na kvalitet; to jest, zameniće svoje stare šklopocije novijim, većim, luksuznijim sedanom ili džipom. Kad je reč o deci, to načelo se transponuje u posvećivanje više pažnje i trošenje više novca na manje dece. „Međuodnos kvantiteta i kvaliteta dece“, piše Beker, „najvažniji je razlog povećanja efektivnih troškova podizanja dece naporedo s povećanjem prihoda“, što znači da će roditelji čije zarade rastu radije više investirati u svako pojedinačno dete, obezbeđujući mu bolje mogućnosti u životu.

Beker je za svoja tumačenja ljudskog ponašanja dobio Nobelovu nagradu za ekonomiju 1992. godine i, mada je u pristupu

---

složenim pitanjima kao što je natalitet zanemario ulogu ličnih predispozicija i kulturnih normi i vrednosti, ukazao je na jedno veoma važno kretanje u društvu. Mnogi roditelji će danas radije uložiti vreme i novac u manje dece i obezbediti im najbolje moguće izgledе za uspeh, bilo da to znači da će štedeti novac za njihove studije ili da će im plaćati razne vanškolske aktivnosti. Kao što objašnjava Filip Koen, sociolog s Univerziteta Merilenda: „Želimo da uložimo što više u svako svoje dete da bismo mu pružili najbolje izgledе u nadmetanju pod sve neravnopravnijim životnim uslovima.“ S ove tačke gledišta, deca su investicija, s trenutnom kapitalnom vrednošću i ratama otplate.

Da bismo razumeli kako roditelji odlučuju o tome koliko će dece imati, uputno je izračunati koliko troše na svako pojedinačno dete. Savezna američka vlada izračunala je 2015. godine da će prosečna američka porodica potrošiti vrtoglavu svotu od 233.610 \$ da bi podigla dete do njegovih sedamnaest godina. Svota se lako udvostruči ako uračunamo i ulaganje u buduće studijsko obrazovanje. Na laptopu imam tabelu u koju se mogu unositi godišnji porodični prihodi i rashodi. Zapanjujuće je zapažanje da prosečna američka porodica može da potroši i znatno više od pola miliona dolara na svako svoje dete ako se deca školuju na skupim fakultetima. Napravio sam i drugu tabelu, u koju se unose isti podaci, osim što su izuzeti troškovi koje iziskuju deca. Rezultat u dnu te tabele će, umesto visokoobrazovanog deteta biti luksuzan automobil ili letnjikovac na moru.

MOŽE LI VLADA, NAŠ VELIKI BRAT, DA UTIČE NA NAŠE ODLUKE O DECI?

Pre nekoliko godina singapurska vlada je pokušala da pobliže istraži ovo pitanje. Vlada se brinula da u ovoj majušnoj ali bogatoj ostrvskoj državici, u kojoj tri četvrtine stanovništva čine etnički Kinezi, bračni parovi odustaju od rađanja dece da bi

---

mogli da imaju pet K – keš, kola, kreditnu karticu, komotan stan i klub za druženje van grada. Vladini službenici su sastavili pismo koje je poslato jednom broju bračnih parova bez dece. Zemlji je neophodno, rečeno je u pismu, da se stanovništvo podmlađuje da bi mogao da se održava procvat ekonomije. Primaocima je upućena neobična ponuda: besplatan odmor na Baliju, jer je vlada smatrala da će to dovesti mlade parove u pravo raspoloženje za pravljenje beba. Primaoci pisma jedva su dočekali priliku za boravak na prekrasnim plažama. Ponudu za odmor su prihvatili, ali svoj deo dogovora nisu održali – beba nije bilo, ili bar ne dovoljno da bi vlada bila zadovoljna. Probni program je stoga odbačen posle devet meseci.

Narodna Republika Kina takođe je pokušala da promeni kretanja u prilivu stanovništva primenom drakonske politike jednog deteta po porodici. Krajem osme decenije XX veka kineski reformatori pod vizionarskim vođstvom Denga Sjaopinga, suočeni s nazadnom i dezorganizovanom kolektivističkom ekonomijom, zaključili su da munjeviti rast stanovništva u zemlji mora neizbežno da vodi trajnom siromaštvu. Brižljivo su proučili istoriju: između 1500. i 1700. godine kinesko stanovništvo raslo je približno istom stopom kao i stanovništvo zapadne Evrope, ali se zatim prirast naglo ubrzao početkom XVIII veka, u dugom razdoblju mira i napretka koje je omogućilo da se količina poljoprivrednih prinosa poveća kao nikada pre. Prinosi pirinča i pšenice porasli su dvostruko, pa čak i trostruko, a nove poljoprivredne kulture prenesene iz Amerike, kao što su kukuruz i slatki krompir, takođe su doprinele povećanju proizvodnje. Zahvaljujući tome životni standard u određenim delovima Kine rastao je čak i brže nego u Engleskoj, rodnom mestu prve industrijske revolucije. Između 1800. i 1950. godine rast stanovništva se usporio u nižem delu sliva Jangcea. Usporavanje je velikim delom bilo posledica iscrpljivanja obradivog zemljišta, političkih previranja, građanskih ratova i stranih uplitanja i okupacija.

Posle toga je, međutim, uprkos smrtonosnoj gladi izazvanoj Velikim skokom napred u šestoj i raseljavanjima za vreme kulturne revolucije u sedmoj deceniji XX veka, stanovništvo Narodne Republike Kine raslo za sto dvadeset do sto pedeset miliona ljudi svake decenije od 1950. do 1979. godine. Kina se tako našla na pragu da postane prva zemlja u svetu koja će premašiti milijardu stanovnika. Deng Sjaoping i ostali reformatori su zaključili da će, ne uradi li se nešto povodom toga, zemlju zadesiti ekonomska propast. Godine 1979. uvedena je prinudna politika jednog deteta po porodici.

Ispostavilo se, međutim, da tvorci politike nisu bili svesni da natalitet u Kini naglo opada još od sedme decenije XX veka, uglavnom usled istih činilaca kao i u drugim delovima sveta: urbanizacije, obrazovanja žena i njihovog udela u poslovima van kuće, te sve veće sklonosti da se deci pruže bolji izgledi u životu umesto da se ima mnogo dece. Tvorci politike nisu o problemu razmišljali poprečno. Razmotrimo sledeće brojke. Žene su u urbanizovanim delovima Kine 1965. godine rađale u proseku šestoro dece; kad je 1979. uvedena politika jednog deteta po porodici, taj prosek je već bio opao čak na 1,3 dece, uveliko ispod dvoje neophodnih da se obezbedi ravnomerna smena generacija. U međuvremenu je u ruralnim predelima prosek koji se sredinom sedme decenije XX veka kretao oko sedmoro dece opao do 1979. godine na troje. Za vreme sprovođenja politike jednog deteta po porodici, stopa je među gradskim stanovništvom opala s 1,3 na jedno dete, dok je među seoskim opala s troje na jedno i po. U jednom članku u *Čajna džurnalu** demografi su istakli: „Pad nataliteta u Kini uglavnom se ne može pripisati politici jednog deteta po porodici.“ Usporavanje je proisteklo iz odluka koje ljudi donose pod izmenjenim životnim okolnostima, a ne zato što su ga nametnule državne birokrate. „Kampanja za rađanje samo jednog deteta po porodici zasnivala se na politici

---

* Izdavač ovog časopisa je Juniverziti of Čikago pres. (Prim. prev.)

i pseudonauci, ne na nužnosti, a još manje na dobrim demografskim saznanjima“, zaključili su stručnjaci.

Kina je 2015. godine ukinula tu politiku u potpunosti. Hoće li se rast stanovništva sada nastaviti u trenutno drugoj zemlji po ekonomskoj uspešnosti u svetu? Amartja Sen, dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, primećuje: „Emancipacija žena je po uspešnosti nadmašila kinesku politiku jednog deteta po porodici.“ Pristup obrazovanju i mogućnosti za zapošljavanje i dalje se šire pred Kineskinjama, što znači da je veći natalitet malo verovatan. Poređenja radi, u susednim državama Tajvanu i Južnoj Koreji – gde nikakva politika slična politici jednog deteta po porodici nikada nije postojala – stopa rađanja se kreće oko 1,1 deteta po ženi, poprilično ispod sadašnjeg kineskog proseka od 1,6. Pokazalo se, na kraju krajeva, da popularni slogan „Ekonomski napredak je najbolje kontraceptivno sredstvo“ važi u Kini baš kao i svuda u svetu.

Jetka je istina da je najveća posledica politike jednog deteta po porodici starenje stanovništva. Kina će 2030. godine imati devedeset miliona *manje* stanovnika između petnaest i trideset pet godina starosti, a sto pedeset miliona *više* iznad šezdeset godina starosti. Na delu je najobimniji i najbrži proces starenja u svetu. Posledice tih strahovitih generacijskih promena analiziraćemo u drugom poglavlju.

KO SE NEOČEKIVANO OKORISTIO KINESKOM POLITIKOM JEDNOG DETETA PO PORODICI?

U poslednje vreme novine su pune priča o trgovinskim manjkovima, krađama tehnoloških inovacija i kineskim špijunima prerušenim u poslovne ljude. „Po jedna od svakih pet kompanija tvrdi da joj je Kina ukrala intelektualnu svojinu“, glasilo je naslov u jednom broju časopisa *Fortjun* iz 2019. godine. Reklo bi se, po mišljenju mnogih, da se Kina namerila da nadmaši